

*Я.С. ЯНИШИН, кандидат економічних наук, доцент
Львівський національний аграрний університет
Ю.П. КАШУБА, м. Львів*

Розвиток вітчизняного молочного скотарства в контексті світових тенденцій ринку молока

Постановка проблеми. Молочне скотарство – важлива галузь сільського господарства, яка забезпечує населення незамінними продуктами харчування та є постачальником сировини для молокопереробної промисловості. Молоко становить основу повноцінного харчування населення. Вітчизняний дослідник І. Колот наводить вислів американського ученого К. Еклза: «Молоко може замінити будь-який продукт, але немає такого продукту, який замінив би молоко» [1, с. 82-83]. Успішний розвиток молокопродуктового підкомплексу є одним із шляхів забезпечення продовольчої безпеки країни.

Аналіз сучасного стану розвитку галузі показує, що існуючий рівень виробництва молока з розрахунку на душу населення останніми роками не забезпечує навіть мінімальної норми споживання. Це говорить про необхідність розв'язання проблем, що перешкоджають успішному розвитку галузі.

В умовах глобалізації та інтеграції національної економіки у світовий економічний простір виникає необхідність при визначенні стратегічних пріоритетів розвитку молочного скотарства та молокопереробної промисловості враховувати тенденції світового ринку молока. Крім того, здійснюючи пошук шляхів виведення галузі з кризи варто звертати увагу на досвід країн-лідерів із виробництва молока.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми розвитку виробництва молока привертають увагу багатьох учених-економістів, серед яких варто виділити

П.С. Березівського, В.І. Бойка, М.М. Ільчука, О.М. Шпичака. Все більше науковців вважають за доцільне при розробці програм успішного розвитку молочної галузі використовувати світовий досвід та враховувати ситуацію на світовому ринку молока. Так, світові тенденції ринку молока досліджують О.І. Гуторов [3], Л. Ю. Кучер, А.В. Кучер [2], О.А. Козак. Детально охарактеризовано ринок молока та молокопродуктів Франції у публікаціях Я.О. Тивончук. Зарубіжні системи забезпечення якості молока й можливість їх використання в Україні досліджує В.П. Галушко [8].

Незважаючи на велику кількість досліджень і публікацій, існує необхідність глибшого дослідження перспектив вітчизняної молочної галузі з урахуванням сучасної ситуації на світовому ринку молока. Крім того, недостатньо уваги приділяється порівнянню ситуації на вітчизняному ринку молока зі світовими тенденціями, визначенню місця України на світовому ринку молока та можливості зміцнення її позиції.

Мета статті – визначення перспектив розвитку вітчизняного молочного скотарства з урахуванням світових тенденцій на ринку молока. Для досягнення окресленої мети необхідно проаналізувати ситуацію на світовому ринку молока і сучасний стан його виробництва в Україні, порівняти тенденції на вітчизняному ринку зі світовими й запропонувати шляхи зміцнення позиції України на світовому ринку молока.

Виклад основних результатів дослідження. Останніми роками стійкою загальносвітовою тенденцією є збільшення обсягів

виробництва молока. За даними продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (ФАО) 2011 рік є роком рекордного зростання обсягів виробництва молока: у світі воно зросло на 3,2%, або на 22,6 млн т. Ця тенденція простежується у більшості країн світу. Скорочення виробництва моло-

ка відбулося лише в Росії, Україні, Білорусі й Ірані, а лідерами його виробництва є США, Індія та Китай. У 2010 році на ці країни припадало 24,5% обсягу виробленого молока у світі. Інформацію про найбільших виробників молока у світі наведено у таблиці 1.

1. Найбільші виробники коров'ячого молока, тис. т

Країна	Рік					
	2006	2007	2008	2009	2010	2010 в % до 2006
США	82463	84189,1	86177,4	85880,5	874613	10,6 раза
Індія	41148	44601	47006	47825	50300	122,2
Китай	32257,3	35574,33	35873,81	35509,83	36036,09	111,7
Російська Федерація	31186,2	31914,9	32110,7	30007,8	31895,1	102,2
Бразилія	26185,6	26137,3	28440,5	30007,8	31667,6	120,9
Німеччина	27995	28402,8	28656,3	29198,7	29628,9	105,8
Франція	24194,7	24373,7	23564,9	22653,1	23301,2	96,3
Нова Зеландія	15172,5	11061,8	28656,3	15667,4	17010,5	112,1
Сполучене Королівство	14316	14023	13719	13236,5	13960	97,5
Туреччина	10867,3	11279,3	11255,2	11583,3	12480,1	114,8
Пакистан	10726	11130	11550	11985	12437	115,9
Польща	11982,4	12096	12425,3	124472	12278,7	102,4
Нідерланди	10989,1	11061,8	11285,9	11468,6	11631	105,8
Україна	13017,1	12002,9	11523,8	11363,5	10977,2	84,3
Мексика	10088,6	10346	10765,8	10549	10676,7	105,8
Аргентина	10989,1	9822,34	10320,3	10366,3	10501,9	95,5
Італія	10989,1	10617,8	11285,9	10489,4	10500	95,5
Австралія	10089	9583	9223	9388	9023	89,4
Канада	8041	8145	8140	8213,3	8243	102,5
Японія	8138	8007,42	7982,03	7909,49	7720,46	94,8
Інші країни	410835	414369,5	439962,1	425749,7	437729,7	106,5
Світ	559105	569605	578696	580482	708000	126,6

Джерело: Food and agricultural commodities production [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://faostat.fao.org/site/339/default.aspx>.

В Україні ж відбувається протилежна тенденція – виробництво молока з кожним роком скорочується: у 2010 році його вироблено 11248,5 тис. т, що порівняно з 2006-м менше на 16,7%. В основному скорочення відбувається за рахунок зменшення обсягів виробництва молока в сільськогосподарських підприємствах.

Незважаючи на постійний спад виробництва, Україна все ще входить до 20 країн-лідерів з виробництва молока. Однак враховуючи те, що у світі простежується тенденція до постійного збільшення обсягів виробництва молока, а в Україні воно скорочується, найбільш реальним прогнозом на майбутнє є втрата нашою країною високих позицій на світовому ринку молока. Цю тенденцію ми спостерігаємо вже нині: 11 місце у світі в 2006 році, 15 — у 2007, 16 – у 2008, 17

— у 2009, 17 — у 2010 році. Зважаючи на стратегічну важливість галузі молочного скотарства для забезпечення повноцінного харчування населення та на необхідність наявності ринків збуту вітчизняної молокопродукції, необхідно зміцнювати позиції України на світовому ринку молока.

Обсяг виробництва молока залежить від поголів'я корів і їхньої продуктивності. Загальносвітовою тенденцією є постійне зростання продуктивності корів при відносно стабільній їх кількості. Тобто збільшення обсягів виробництва молока досягається за рахунок інтенсифікації виробництва, впровадження новітніх технологій тощо. В Україні спостерігається тенденція до незначного збільшення продуктивності корів. Однак порівняння продуктивності корів в Україні (у 2010 році середній надій молока від однієї

корови становив 3861 кг) із середніми надоями на корову у розвинутих країнах світу (Ізраїль – 13 000 кг, США – 8431, Данія — 7344, Німеччина — 6281 кг) показує низький рівень продуктивності вітчизняних корів. Тому необхідно розв’язати дану проблему за рахунок закупівлі високопродуктивних корів, відновлення племінної роботи у тваринництві, поліпшення умов утримання корів та раціонів їхньої годівлі.

Слід відзначити, що проблема низької продуктивності корів є досить складною ще й за рахунок того, що традиційним для галузі вітчизняного молочного скотарства завжди був екстенсивний розвиток, тобто більші обсяги виробництва молока досягалися збільшенням поголів’я корів, а не середніх надойв. Тому підвищення продуктивності корів потребуватиме значних зусиль і використання успішного досвіду країн із високими середніми надоями на корову. Звичайно, це потребуватиме додаткових коштів, що ще більше ускладнює проблему.

Щодо поголів’я корів, то в Україні відбувається його скорочення. Так, на 1 січня 2011 року поголів’я корів в усіх категоріях господарств зменшилося порівняно з 2010 роком на 105,3 тис. гол. (на 3,9%), а порів-

няно з 2005-м – на 1294,8 тис. гол. (32,9%) [6]. Така тенденція набула загрозливого характеру, оскільки разом із низькою продуктивністю корів прогноз подальшого розвитку галузі вітчизняного молочного скотарства є невтішним.

Окрім пропозиції (обсяг виробництва молока) ринок молока характеризується також не менш важливим чинником – попитом (обсягом споживання молока населенням). У світі спостерігається чітко виражена тенденція до збільшення споживання молока і молокопродуктів. Щодо споживання молока в Україні, то воно з кожним роком зменшується. Раціональною нормою споживання молока однією людиною є 380 кг, а мінімальною – 341 кг на рік. З даних таблиці 2 бачимо, що споживання молока з розрахунку на одну особу в Україні є значно нижчим навіть за мінімальну норму.

Щорічно зростання споживання молока у світі становить 3-4 %, а в Україні воно щороку зменшується на 3-4%. Враховуючи надзвичайну харчову й енергетичну цінність молока, ми вбачаємо серйозну загрозу для продовольчої безпеки країни та здоров’я нації у постійному зниженні рівня споживання молока.

2. Споживання молока та молокопродуктів в Україні

Показник	Рік				
	2006	2007	2008	2009	2010
Фонд споживання, млн т	10,9801	104481	9,8904	9,7801	9,4698
Із розрахунку на одну особу, кг	234,7	234,6	213,8	212,4	206,4

Джерело: База даних Головного управління статистики у Львівській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://database.ukrcensus.gov.ua>.

Слід відзначити, що попит на молоко у світі зростає швидше, ніж обсяги його виробництва (щорічний світовий приріст виробництва молока останнім десятиліттям становить у середньому 1,3%), отже обсяг виробництва молока зростатиме і надалі, щоб задовольняти зростаючий попит.

Для розвитку вітчизняної молочної галузі постійне підвищення попиту на молоко на світовому ринку є дуже сприятливою тенденцією. Адже в умовах зниження попиту на внутрішньому ринку молока об’єктивно необхідним є пошук нових ринків збуту. На нинішній час основним і практично єдиним ринком збуту української молокопродукції є

Росія. Така експортна монозалежність є небезпечною та несе загрозу для стабільного розвитку молочної галузі в Україні. Наслідками залежності від Росії були неодноразові «молочні кризи» й «молочні війни», зокрема як у лютому-березні 2012 року. Тому важливим завданням є вихід на світовий ринок молока.

Високі позиції на світовому ринку молока в недалекому минулому доводять про значний потенціал вітчизняної молочної галузі. За умови подолання кризи в молочному скотарстві, Україна має реальні шанси знову опинитися серед країн-лідерів із виробництва молока. Однак нині вітчизняна моло-

копродукція не витримує конкуренції на світовому ринку.

Ретроспективний аналіз показує, що наявний потенціал вітчизняної галузі використовується не повною мірою, а тому стратегічним напрямом розвитку має бути відродження молочного скотарства [3].

Висновки. Низька конкурентоспроможність вітчизняної молочної продукції є наслідком глибокої затяжної кризи молочного скотарства. Тому, щоб конкурувати на світовому ринку, необхідно, передусім, розв'язати проблеми цієї галузі в Україні.

Для зміцнення позиції країни на світовому ринку молока, насамперед, необхідне відродження великотоварного його виробництва. Концентрація виробництва молока у великих сільськогосподарських підприємствах дасть змогу впроваджувати нові технології, залучати інвестиції для закупівлі корів високопродуктивних порід, проводити племінну роботу в тваринництві, забезпечувати збалансовані раціони годівлі тварин, інтенсифікувати виробництво і таким чином під-

вищити його ефективність та знизити собівартість молока.

Крім того, лише у сільськогосподарських підприємствах можливий постійний контроль за якістю молока, яка має жорстко контролюватися державою. Низька якість вітчизняного молока, як відомо, є однією з основних причин його неконкурентоспроможності на світовому ринку. Тому вважаємо необхідним перегляд діючого ДС ГУ 3662-97 «Молоко коров'яче незбиране. Вимоги при закупівлі», який поступається як вимогам Європейського Союзу щодо основних показників гігієни виробництва молока, так і вимогам сусідніх держав (Білорусь, Росія) [8].

Необхідно також підвищувати продуктивність корів за рахунок запровадження досягнень науково-технічного прогресу та вивчення досвіду розвинутих країн світу. Останнє й оцінка можливості використання передового досвіду ведення молочного скотарства та нарощування продуктивності корів окреслює коло наших подальших досліджень.

Список використаних джерел

1. *Колот І.* Виробництво молока повинно бути рентабельним / І. Колот, Г. Коровніков // Пропозиція. – 2004. – № 12. – С. 82-83.
2. *Кучер Л.Ю.* Шляхи підвищення ефективності виробництва молока на інноваційній основі / Л.Ю. Кучер, А.В. Кучер // Економіка АПК. – 2013. – № 3. – С. 70-75.
3. *Гуторов О. І.* Світові тенденції розвитку молочного скотарства / О. І. Гуторов // Економіка АПК. – 2011. – № 6. – С. 151-159.
4. *Галушко В.П.* Зарубіжні системи забезпечення якості молока у виробничому ланцюзі та можливості їх застосування в Україні / В.П. Галушко, І. М. Суха // Економіка АПК. – 2011. № 3. – С. 137-142.
5. Food and agricultural commodities production [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://faostat.fao.org/site/339/default.aspx>
6. Тваринництво Львівщини: Облслужба статистики Львівської області. – Львів, 2011. – 138 с.
7. База даних Головного управління статистики у Львівській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://database.ukrcensus.gov.ua>
8. *Галушко В.П.* Зарубіжні системи забезпечення якості молока у виробничому ланцюзі та можливості їх застосування в Україні / В.П. Галушко, І.М. Суха // Економіка АПК. – 2011. – № 3. – С. 140-141.

Стаття надійшла до редакції 16.10. 2012 р.

* * *